

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.4.26>

А. Ю. Галай

аспірант

Одеського державного університету внутрішніх справ

ORCID ID: 0009-0005-5170-6497

ТИПОВІ ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ ОРГАНІЗОВАНОЇ НАРКОЗЛОЧИННОСТІ

У статті окреслено поняття і значення тактичних операцій під час розслідування кримінальних правопорушень, їх мету та залежність від слідчої ситуації на певному етапі розслідування. Визначено типові тактичні операції під час розслідування організованої наркозлочинності, які сприяють вирішенню тактичних завдань і встановлення обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування.

Встановлено, що тактична операція є засобом розслідування, який охоплює комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, а також організаційно-підготовчих заходів і тактичних прийомів їх проведення, що здійснюються з метою вирішення ситуаційно зумовлених завдань на окремому етапі розслідування.

Акцентовано увагу на тому, що криміналістичні рекомендації щодо проведення тактичних операцій під час розслідування направлені на впровадження наукових розробок у практичну діяльність з метою підвищення результативності діяльності слідчих і оперативних підрозділів, продуктивності проведення слідчих (розшукових) дій, вирішення тактичних завдань як на окремому етапі розслідування (проміжних завдань), так і в цілому (загальних завдань).

Типізація тактичних операцій сприяє врахуванню специфіки окремого виду кримінальних правопорушень, а тому типові тактичні операції є конкретизованими і направленими на вирішення тактичних завдань у ході розслідування окремого виду кримінальних правопорушень.

Під час розслідування незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів доцільним є проведення таких тактичних операцій як «Затримання наркобізнесменів на місці злочину», «Встановлення учасників організованої групи або злочинної організації», «Докази», «Свідки», «Механізм злочинної діяльності», «Нейтралізація протидії з боку заінтересованих осіб».

Ключові слова: організована наркозлочинність, тактичні операції, слідчі ситуації, тактичні завдання, організована група, злочинна організація.

Постановка проблеми. Тактична операція є одним із засобів криміналістичної тактики, який сприяє вирішенню ситуаційно зумовлених завдань на окремому етапі розслідування та полягає у проведенні заздалегідь спланованого комплексу слідчих (розшукових) дій у певній послідовності та з використанням оптимальних організаційних заходів і тактичних прийомів, які спрямовані на отримання і закріплення доказової інформації.

Зважаючи на те, що розслідування організованої наркозлочинності вимагає проведення комплексу слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих не тільки на виявлення особи злочинця, слідів злочину, предмету кримінально-протиправного посягання, знарядь і засобів вчинення злочину,

а й встановлення усіх учасників і лідерів організованої групи або злочинної організації, а також механізму злочинної діяльності, а тому доцільним є розроблення типових тактичних операцій під час розслідування незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що здійснюється організованими групами або злочинним організаціями.

Метою статті є окреслення поняття і значення тактичних операцій у практиці розслідування; визначення типових тактичних операцій під час розслідування організованої наркозлочинності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тактичні операції як засіб криміналістичної тактики, що сприяє вирішенню тактичних завдань під час розслідування досліджені у роботах

Волобуєва А.Ф., Берназа В.Д., Гора В.І., Журавля В.А., Здоровка С.Ф., Колесника В.А., Подобного О.О., Салтевського М.В., Тіщенко В.В., Чаплинського К.О., Шевчука В.М., Шепітька В.Ю. та ін.

Під час написання статті використовувались загальні та спеціальні методи наукового пізнання, зокрема емпіричні методи (опис), теоретичні методи (аналіз і синтез, індукція і дедукція).

Виклад основного матеріалу. Формування стратегії розслідування передбачає інтеграцію знань про закономірності вчинення кримінальних правопорушень, особливості механізму і способу протиправних дій, поведінку особи правопорушника, взаємодію учасників організованої групи або злочинної організації та застосування криміналістичної тактики, яка охоплює систему тактичних прийомів і засобів, спрямованих на вирішення завдань розслідування шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Удосконалення процесу розкриття і розслідування злочинів залежить від рівня запровадження в слідчу діяльність новітніх криміналістичних розробок, що базуються на синтезі теоретичних знань і передової судово-слідчої практики. З огляду на вказане особливого значення в теорії криміналістики набувають такі категорії, як типові слідчі ситуації, системи слідчих (розшукових) дій і тактичні операції [1, с. 306], які розглядаються в криміналістичній тактиці і спрямовані на оптимізацію процесу розслідування кримінальних правопорушень.

На думку Журавля В. А. найбільш усталеними й апробованими криміналістичними засобами здійснення досудового розслідування прийнято вважати системи слідчих (розшукових) дій і тактичні операції [1, с. 306-307]. Незважаючи на те, що науковці одноставно розглядають тактичну операцію як засіб вирішення завдань розслідування, вони по-різному вбачають поняття тактичної операції: Журавель В. А. – як своєрідну форму, організаційно-тактичний засіб здійснення розслідування, що включає оптимальну, жорстко детерміновану сукупність взаємозв'язаних єдиною метою дій (слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових), організаційних), які при комплексному їх застосуванні спроможні забезпечити найбільш ефективно вирішення тактичних (локальних, проміжних) завдань, що виникають у певній слідчій ситуації [1, с. 322]; Тіщенко В. В., Подобний О. О. – як поєднання однойменних і різнойменних слідчих (розшуко-

вих) і негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових, організаційних та інших заходів, спрямованих на виконання проміжного завдання розслідування у даній слідчій ситуації [4, с. 110]; Шевчук В. М. – криміналістичний комплекс організаційно-тактичної спрямованості, який являє собою систему процесуальних і непроцесуальних дій та заходів, обумовлених слідчою (судовою) ситуацією і спрямованих на вирішення окремого тактичного завдання в ході досудового розслідування та судового провадження [13, с. 130]; Волобуєв А. Ф. – комплекс слідчих (розшукових) дій, який здійснюється в процесі розслідування за єдиним планом з метою реалізації такого тактичного завдання, яке не може бути вирішене проведенням окремої слідчої (розшукової) дії [7, с. 268]; Берназа В. Д., Салтевський М. В. – комплекс тактичних прийомів, слідчих дій, оперативно-розшукових заходів та інших дій, які плануються слідчим для вирішення слідчої ситуації у ході розслідування злочину. Звідси тактичні прийоми, слідчі дії, оперативні та організаційні заходи складають елементи тактичної операції. Тактична операція є засобом розслідування, вона, як правило, завершує процес ситуаційного розслідування, який включає ситуацію, тактичне рішення та тактичну операцію [5, с. 145]; Здоровко С. Ф. визначає тактичну операцію як: 1) сполучення (комплекс, систему) однойменних або різнойменних слідчих дій, а також (або) оперативно-розшукових заходів, а іноді й організаційно-технічних заходів; 2) взаємозалежність дій, що входять до тактичної операції; 3) черговість (послідовність) або одночасність виконання дій; 4) вибірковість і спрямованість дій на вирішення проміжного завдання розслідування; 5) ситуаційну зумовленість; 6) єдине керівництво з боку слідчого; 7) єдиний план [2, с. 15; 1, с. 310]; Шепітько В.Ю. – криміналістичний комплекс організаційно-тактичної спрямованості, який являє собою систему процесуальних і непроцесуальних дій та заходів, обумовлених слідчою (судовою) ситуацією і спрямованих на вирішення окремого тактичного завдання під час досудового розслідування та судового провадження [8, с. 233].

Отже, слід зробити висновок, що тактична операція є засобом розслідування, який охоплює комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, а також організаційно-підготовчих заходів і тактичних прийомів їх проведення, що здійснюються з метою вирі-

шення ситуаційно зумовлених завдань на окремому етапі розслідування.

Положення криміналістичної теорії тактичних операцій утворюють насамперед систему знань, яка характеризує предметно-практичну та інформаційно-пізнавальну сторону діяльності з розслідування злочинів. Як і криміналістика в цілому, окрема теорія тактичних операцій має прикладний характер, оскільки є науковою основою для розробки і застосування організаційно-тактичних засобів кримінального провадження, оптимізації слідчої та судової діяльності, реалізації потреб сучасної практики боротьби зі злочинністю [13, с. 130]. Криміналістичні рекомендації щодо проведення тактичних операцій під час розслідування направлені на впровадження наукових розробок у практичну діяльність з метою підвищення результативності діяльності слідчих і оперативних підрозділів, продуктивності проведення слідчих (розшукових) дій, вирішення тактичних завдань як на окремому етапі розслідування (проміжних завдань), так і в цілому (загальних завдань).

На формування тактичної операції впливають слідчі завдання, які полягають у необхідності виявлення та дослідження доказів, фіксації показань учасників, конфліктність слідчої ситуації, яка склалась на момент розслідування, здійснення протидії розслідуванню та неможливості отримання доказів, що становлять предмет доказування у кримінальному провадженні. З метою встановлення вказаних обставин кримінального правопорушення та своєчасного вивчення доказів, усі слідчі (розшукові) дії повинні проводитись із дотриманням підготовчих та тактико-організаційних заходів. Значення має планування тактичної операції, визначення її мети та черговості проведення слідчих (розшукових) дій.

Чаплинський К.О. говорить, що тактична операція має складатися з таких елементів: визначення мети операції; прийняття рішення про проведення тактичної операції; розробка моделі та планування тактичної операції; організація сил і засобів проведення операції; безпосереднє проведення тактичної операції та фіксація її ходу та результатів [6, с. 225]. Мету тактичної операції формують тактичні завдання, що потребують вирішення. Так, метою тактичної операції може бути встановлення особи правопорушника, виявлення слідів кримінального правопорушення, встановлення свідків, вилучення речових доказів або знарядь вчинення протиправних дій. Реалізація мети тактичної

операції потребує її планування, а саме визначення послідовності оптимальних і ефективних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів і тактичних прийомів їх проведення, встановлення учасників і формування слідчо-оперативних груп для, а також здійснення організаційно-підготовчих заходів.

При розслідуванні тих чи інших кримінальних правопорушень застосовують тактичні операції: «Встановлення очевидців», «Відшкодування матеріальних збитків», «Документ», «Розшук злочинця», «Атрибуція трупа», «Захист доказів» [4, с. 110], «Затримання особливо небезпечного злочинця», «Викриття неправдивого свідка», «Створення в допитуваного установки поінформованості слідчого», «Демонстрація поінформованості слідчого», «Комбінації: бар'єр, виклик, раптовість, відволікання уваги» [11, с. 308], «Пошук злочинця по «гарячих слідах», «Установлення особи невідомого потерпілого у випадку виявлення його трупа», «Вивчення особи підозрюваного», «Установлення способу злочину», «Установлення цілей і мотиву злочину», «Нейтралізація протидії з боку заінтересованих осіб» та інші [10, с. 245]. Проте, вказані тактичні операції не є універсальними. Вид тактичної операції визначається сутністю ситуаційного завдання, що виникає в пізнавальному процесі розслідування злочину. Необхідність слідчої діяльності виникає там, де існує проблема – завдання одержання якоїсь інформації. Саме в таких ситуаціях розслідування слідчий звертається до засобів криміналістичної тактики, відбирає необхідні, визначає порядок їх застосування, тобто планує (розробляє) тактичну операцію [11, с. 308]. Вбачається пряма залежність тактичних операцій від слідчих ситуацій і завдань, що є цілком зрозумілим, так як тактичні операції мають на меті покращення слідчої ситуації шляхом вирішення окремих завдань на будь-якому етапі розслідування. З цього приводу Чаплинський К.О. говорить, що будь-яка ситуація, що виникає на певному етапі розслідування, ставить перед слідчим пізнавальне завдання, для вирішення якого він приймає тактичне рішення, яке практично реалізується у тактичній операції. Вчасно проведена тактична операція формує нову слідчу ситуацію, для вирішення якої слідчий знову приймає тактичне рішення, яке реалізується в ході тактичної операції [6, с. 225]. Тактичні операції неможливо сформулювати без вивчення слідчих ситуацій, які склались на момент розслідування та завдань, які підляга-

ють вирішенню у кримінальному провадженні. Отримані під час розслідування показання і докази формують слідчу ситуацію, яка обумовлює постановку тактичних завдань, вирішення яких є можливим за допомогою одного із криміналістичних засобів – формування тактичних операцій.

Деякі науковці наголошують на необхідності типізації тактичних операцій в залежності від виду кримінальних правопорушень, що на нашу думку є досить актуальним. Щодо цього Шевчук В. М. зазначає, що побудова тактичних операцій в теорії криміналістики має відбуватися відповідно до певного різновиду злочинів, певного етапу їх кримінального провадження, слідчої ситуації, що склалася, і тих тактичних завдань, які з неї випливають. При цьому необхідно виходити з того, що кожний із зазначених чинників має свій ступінь впливу на процедуру побудови тактичних операцій [12, с. 51]. Тактичні операції розробляються для використання їх на практиці з метою оптимізації часу слідчого та надання йому можливого переліку дій щодо організації і тактики проведення слідчих (розшукових) дій, які будуть найбільш ефективними при розслідуванні певного виду кримінальних правопорушень. Типізація тактичних операцій сприяє врахуванню специфіки окремого виду кримінальних правопорушень, а тому типові тактичні операції є конкретизованими і направлені на вирішення загальних і проміжних завдань розслідування окремого виду кримінальних правопорушень.

Крім того, тактичні операції потребують типізації, тому що окремі криміналістичні методики розраховані саме на реалізацію типових тактичних операцій, подібно до того, як вони враховують типові версії, типові ситуації, містять типову послідовність слідчих (розшукових) дій тощо. Саме у такій якості тактичні операції як категорія криміналістичної тактики відіграють важливу роль у побудові окремих методик і входять до їх структури як самостійний елемент. Тактична операція належить до засобів криміналістичної тактики і уже у цій якості, як і інші тактико-криміналістичні засоби, реалізується у криміналістичній методиці [13, с. 130]. На нашу думку, тактичні операції доцільно розглядати в структурі видових методик розслідування кримінальних правопорушень і типізувати їх. Так, типові тактичні операції будуть охоплювати рекомендації стосовно розслідування певного виду кримінальних правопорушень при необхідності вирішення певного слідчого завдання, а саме

встановлення особи злочинця, виявлення та фіксації доказів та ін.

Науковцями розглянуто тактичні операції, які мають значення при розслідуванні злочинів, вчинених організованими групами або злочинними організаціями. Шепітько В.Ю. виділяє такі ситуації: «Встановлення поширеності злочинної групи», «Виявлення зв'язків організованої групи», «Затримання злочинної групи на місці злочину», «Нейтралізація протидії розслідуванню злочину», «Виявлення найбільш слабкої ланки в групі», «Стратегічна розвідка», «Створення і використання юридичних осіб», «Підтримання в злочинному співтоваристві режиму напруженості», «Використання суперечностей між учасниками злочинної групи» та ін. [14, с. 63].

Здоровко С.Ф. виокремив тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями та виокремив такі тактичні операції: 1) встановлення характеру і виду вбивства: а) «Організований характер убивства»; б) «Вид убивства»; в) «Зв'язок убивства з іншими злочинами»; 2) встановлення місця і часу вчинення вбивства: а) «Механізм учинення (організації) вбивства»; б) «Механізм приховування вбивства»; в) «Знаряддя вбивства»; 3) встановлення мотивів убивства: а) «Віктимність жертви»; б) «Груповий конфлікт»; 4) встановлення особи жертви: а) «Ідентифікація невпізаного трупа» («Атрибуція трупа»); б) «Соціальний статус жертви»; в) «Зв'язки жертви»; 5) встановлення особи вбивці: а) «Особа вбивці»; б) «Зв'язки вбивці з організованим формуванням»; в) «Склад і структура організованої групи»; г) «Пошук злочинця»; б) усунення протидії розслідуванню: а) «Захист свідків»; б) «Захист доказів» [3, с. 15].

Успішність розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами або злочинними організаціями залежить від застосування комплексу тактичних операцій, спрямованих на вирішення важливих проміжних завдань розслідування. До типових тактичних операцій, що можуть використовуватися у слідчих ситуаціях під час розслідування належать: «Розшук та затримання злочинців за ознаками або іншими даними», «Затримання злочинної групи на місці злочину», «Стратегічна розвідка», «Встановлення розповсюдженості групи», «Склад та рольові функції злочинної групи», «Виявлення зв'язків групи», «Свідоцька база» та ін. [9, с. 292-293].

При формуванні типових тактичних операцій під час розслідування незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, що вчинені організованими групами або злочинними організаціями повинна бути врахована специфіка організованої наркозлочинності, а саме організований характер вчинення злочинів, систематичне і тривале виготовлення, виробництво, переробка, зберігання наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів у великих розмірах, безперервний збут наркотиків та розгалужена мережа збувальників.

Слідчі ситуації, які виникають під час розслідування незаконної наркозлочинності потребують вирішення тактичних завдань щодо встановлення та затримання учасників організованої групи або злочинної організації, нейтралізації протидії з боку злочинців, виявлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів, прекурсорів та механізму їх виготовлення, переробки, виробництва, зберігання, транспортування або збуту, фіксації слідів злочинної діяльності та інших обставин, що підлягають доказуванню під час розслідування. З цією метою доцільним є проведення таких типових тактичних операцій як «Затримання наркобізнесменів на місці злочину», «Встановлення учасників організованої групи або злочинної організації», «Докази», «Свідки», «Механізм злочинної діяльності», «Нейтралізація протидії з боку заінтересованих осіб».

Особливістю тактичної операції «Затримання наркобізнесменів на місці злочину» є необхідність дотримання повної конспіративності, тобто вже на етапі планування тактичної операції необхідно вживати заходів для того, щоб про її проведення знало якомога менше людей. Завдання слідчого полягає у якомога ефективнішому використанні фактору «раптовості». Особливо важлива ця вимога у разі неможливості забезпечення одночасного затримання всіх осіб, причетних до злочинної групи. Поширена ситуація затримання особи, коли вона робить спроби знищити наркотичний засіб, передбачаючи можливе затримання (зливання, спалювання й інше). У цьому разі в межах тактичної операції, спрямованої на затримання, необхідно запланувати організаційні заходи для запобігання можливості знищення наркотичного засобу. На етапі безпосереднього проведення тактичної операції, зокрема під час фізичного захоплення, слідчий повинен точно і достовірно фіксувати приналежність нарко-

тичного засобу саме затримуваному. Адже неякісне проведення такої операції завжди тягне за собою відсутність судової перспективи кримінального провадження, розпочатого за ознаками злочинів, що полягають у незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів [10, с. 512].

Тактична операція «Встановлення учасників організованої групи або злочинної організації» проводиться з метою визначення структури організованої групи або злочинної організації, учасників та їх функцій, розподілу ролей та вчинених злочинів, а також корумпованих зв'язків зі співробітниками правоохоронних органів або представниками органів державної влади. Для реалізації вказаної тактичної операції здійснюється такий комплекс слідчих (розшукових) дій: 1) допит свідків, які стали очевидцями вчинення злочинів або володіють даними щодо особи злочинця, діяльності організованої групи або злочинної організації у сфері незаконного обігу наркотиків або будь-яких обставин вчинення злочинів; 2) допит учасників організованої групи або злочинної організації; 3) обшуки за місцем мешкання або роботи злочинців, обшук транспортних засобів; 4) пред'явлення для впізнання; 5) негласні слідчі (розшукові) дії (аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Тактична операція «Докази» проводиться з метою збирання доказів, що підтверджують діяльність організованої групи або злочинної організації, виявлення та вилучення наркотичних засобів та психотропних речовин, слідів їх виготовлення, виробництва, переробки, зберігання, транспортування або збуту, знарядь і засобів, що використовувались під час вчинення злочинів. З метою реалізації вказаної тактичної операції необхідним є проведення слідчих оглядів, які сприяють виявленню і фіксації слідів злочинної діяльності, закріпленню матеріальної обстановки вчинення незаконних дій. Для цього проводиться огляд місцевості, де затримано особу, що мала при собі наркотичний засіб, огляд її одягу та речей. Також, огляду підлягають місця виготовлення, виробництва, переробки і зберігання наркотиків, місця культивування рослин, що містять психоактивні речовини, а також транспортні засоби, що використовувались для перевезення наркотичних

засобів та психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

У слідчій ситуації, коли встановлено факт збуту наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, доцільним є проведення тактичної операції «Механізм злочинної діяльності», яка охоплює комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій з метою встановлення кола учасників організованої групи або злочинної організації, розподіл функцій між ними; способу підготовки, вчинення і приховування злочинної діяльності; місця і технології виробництва, рецептуру виготовлення та переробки наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів; знарядь і засобів для виготовлення і зберігання наркотиків; часу та інших обставин здійснення злочинної діяльності.

З метою реалізації тактичної операції «Механізм злочинної діяльності» необхідним є проведення таких слідчих (розшукових) дій: 1) допит збувальників наркотичних засобів з метою отримання від них інформації про лідерів групи, місце їх знаходження, структуру і склад організованої групи або злочинної організації, період її діяльності і вчинені злочини; час і місце виробництва та зберігання наркотичних засобів, технологію виготовлення та використовувани знаряддя і засоби, джерело придбання сировини для виготовлення наркотичних засобів або місце їх культивування; 2) огляд місця затримання збувальника наркотиків, огляд його речей і одягу, транспортного засобу; 3) допит очевидців збуту наркотичних засобів, психотропних речовин та їх аналогів; 4) допит осіб, які систематично вживають наркотики; 5) обшук за місцем мешкання або роботи злочинця, обшук транспортного засобу, а також одночасний обшук учасників організованої групи або злочинної організації з метою виявлення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, знарядь і засобів виготовлення наркотиків.

У разі якщо відомості про учасників організованої групи або злочинної організації та механізм злочинної діяльності неможливо отримати шляхом проведення слідчих (розшукових) дій, доцільним є реалізація негласних слідчих (розшукових) дій, а саме: зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України), аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України), спостереження за особою, річчю або місцем (ст. 269 КПК України), аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України), контроль за вчиненням злочину (ст. 271 КПК України).

Тактична операція «Нейтралізація протидії з боку заінтересованих осіб» полягає у збереженні слідів злочинної діяльності та унеможливлення їх знищення. Для цього час і місце проведення слідчих (розшукових) дій має конспіруватись та плануватись заздалегідь, а їх реалізація повинна бути раптовою і одночасною в місцях здійснення злочинної діяльності (одночасні обшуки).

Важливим фактором є вибір тактики допиту лідерів та учасників організованої групи або злочинної організації, які досить часто з метою протидії розслідуванню та захисту лідерів групи надають неправдиві показання, змінюють їх або використовують заздалегідь підготовлене алібі. Під час допиту учасників організованої групи або злочинної організації слід використовувати тактичні прийоми, які спрямовані на отримання правдивих і достовірних показань (демонстрація показань інших учасників, пред'явлення вилучених доказів і слідів, а також проведення одночасних допитів).

Під час допиту учасники організованих груп або злочинних організацій досить часто відмовляються від надання показань. Тому важливо виявити найбільш «слабку ланку» в структурі групи, використовувати конфліктні стосунки між окремими її членами. Доцільно також переконувати допитуваного в непотрібності його для угруповання, спробах перекласти відповідальність на нього, наявності відомостей, які можуть скомпрометувати його в очах інших членів групи. Учасники організованої групи або злочинної організації, здебільшого, визнають свою вину тільки тоді, коли в них немає іншого виходу [9, с. 296].

Слід зазначити, що під час досудового розслідування мають бути всебічно досліджені обставини вчинення злочинів, а тактична операція «Свідки» надає змогу закріпити інформацію, що підтверджує діяльність організованої групи або злочинної організації та здійснення нею незаконного виготовлення, виробництва, переробки, зберігання, збуту або транспортування наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Такою інформацією, зазвичай, можуть володіти очевидці вчинення злочину, особи з числа найближчого оточення учасників і лідерів організованої групи або злочинної організації (колеги, сусіди, друзі, члени сім'ї), а також особи, які систематично вживають наркотичні засоби або психотропні речовини. Крім того, проведення допиту свідків допомагає встановити обставини вчинення зло-

чину, а саме: ким здійснювався збут наркотиків, місце їх виготовлення і зберігання та осіб, причетних до вчинення злочинів тощо.

Шепітько В.Ю. зосередив увагу на тактичних операціях, що проводяться під час обшуку. Науковець зауважив, що часто під час проведення обшуку в розслідуванні злочинів цієї категорії існує потреба у проведенні пошукових дій водночас у кількох осіб або в різних місцях (тактична операція «Груповий обшук»). Застосування такої тактичної операції зумовлене такими обставинами: наявністю стійкої злочинної групи; члени групи не взяті під варту; розосередженістю об'єктів обшуку; наявністю налагодженої системи взаємодії між членами угруповання; присутністю керуючих засад у діяльності злочинної групи. Для успішного проведення «Групового обшуку» необхідно створити кілька слідчо-оперативних (пошукових) груп - залежно від кількості об'єктів, що підлягають обшуку [9, с. 297].

Також, на думку науковця під час розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами, важливе значення може мати тактична операція «Допущення обшуку з негативними наслідками». Її сутність полягає в тому, що реально існує кілька різних об'єктів обшуку. Під час здійснення такої операції відповідно до тактичного задуму обирається один із об'єктів обшуку, де й проводиться слідча (розшукова) дія, за іншими виконується спостереження. У процесі оперативного спостереження встановлюється динаміка місцеперебування злочинних формувань, ознаки переміщення товарів або інших предметів, змінення місця розташування тих чи інших об'єктів. Оперативне спостереження дає змогу виявити більш широкий спектр можливих місць приховування, після чого здійснюються результативні обшуки. Схематично тактична операція «припущення обшуку з негативними наслідками» може бути подана таким чином: безрезультатний обшук – оперативне спостереження – результативний обшук [9, с. 297].

Висновки. Таким чином, тактична операція є засобом розслідування, який охоплює комплекс слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових заходів, а також організаційно-підготовчих заходів і тактичних прийомів їх проведення, що здійснюються з метою вирішення ситуаційно зумовлених завдань на окремому етапі розслідування. Під час розслідування незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин,

їх аналогів або прекурсорів доцільним є проведення таких тактичних операцій як «Затримання наркобізнесменів на місці злочину», «Встановлення учасників організованої групи або злочинної організації», «Докази», «Свідки», «Механізм злочинної діяльності», «Нейтралізація протидії з боку заінтересованих осіб».

Список використаної літератури:

1. Журавель В.А. Загальна теорія криміналістики : генеза та сучасний стан : монографія. Харків : Право, 2021. 448 с.
2. Здоровко С. Ф. Розслідування вбивств, вчинених організованими злочинними групами (типові тактичні операції) / за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Гриф, 2004. 176 с.
3. Здоровко С.Ф. Тактичні операції при розслідуванні вбивств, що вчиняються організованими групами і злочинними організаціями : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2002. 19 с.
4. Криміналістика : навчально-методичний посібник / Тіщенко В. В., Подобний О. О. Одеса : Видавництво «Юридика», 2022. 236 с.
5. Криміналістика : навч. пос. / В.Д. Берназ, М.В. Салтевський. Одеса: ОДУВС, 2010. 460 с.
6. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. К.О. Чаплинського та ін. 2-е вид, перероб. і доп. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
7. Криміналістика : підруч. : у 2 т. Т. 1 / А.Ф. Волобуєв, М.В. Даньшин, А.В. Іщенко та ін.; за заг. ред. А.Ф. Волобуєва. Харків, 2018. 384 с. URL: http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6440/Kriminalistyka_Pidr (дата звернення 14.02.2024).
8. Криміналістика : підруч. : у 2 т. Т. 1 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 456 с.
9. Криміналістика : підруч. : у 2 т. Т. 2 / В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. О. Коновалова та ін. ; за ред. В. Ю. Шепітька. Харків : Право, 2019. 328 с.
10. Криміналістика : підруч. / за ред. В. В. Тіщенка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019. 556 с.
11. Салтевський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. Київ : Кондор, 2005. 588с.
12. Шевчук В.М. Тактична операція як засіб оптимізації розслідування злочинів. Актуальні питання криміналістики, кримінології, кримінального права та процесу. Митна справа. 2015. № 5 (101). С. 49-55. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/17083/1/Shevchuk_49-55.pdf (дата звернення 08.02.2024).

13. Шевчук В. М. Тактичні операції як елемент криміналістичної тактики. Правова система України : сучасні тенденції та фактори розвитку : матеріали Наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 31 січня – 01 лютого 2014 р. м. Запоріжжя, 2014. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/17702/1/Shevchuk_128-130.pdf (дата звернення 18.02.2024).
14. Шепітько В. Ю. Тактика розслідування злочинів, вчинених організованими групами і злочинними організаціями. Харків, 2000. 88 с.
-

Halai A. Yu. Typical tactical operations during organized drug crime investigations

The article outlines the concept and meaning of tactical operations during the investigation of criminal offenses, their purpose and dependence on the investigative situation at a certain stage of the investigation. Typical tactical operations during the investigation of organized drug crime are identified, which contribute to solving tactical tasks and establishing circumstances that are subject to proof during the investigation.

It is established that a tactical operation is a means of investigation that includes a complex of investigative (search) and covert investigative (search) actions, operational-search measures, as well as organizational and preparatory measures and tactical methods for their implementation, which are carried out in order to solve situationally determined tasks at a separate stage of the investigation.

Attention is drawn to the fact that forensic recommendations for conducting tactical operations during an investigation are aimed at implementing scientific developments in practical activities in order to increase the effectiveness of the activities of investigative and operational units, the productivity of conducting investigative (detective) actions, solving tactical tasks both at a separate stage of the investigation (intermediate tasks) and in general (general tasks).

Typification of tactical operations contributes to taking into account the specifics of a particular type of criminal offense, and therefore typical tactical operations are specified and aimed at solving tactical tasks during the investigation of a particular type of criminal offense.

During the investigation of the illegal circulation of narcotic drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors, it is advisable to conduct such tactical operations as “Detention of drug dealers at the scene of the crime”, “Identification of participants in an organized group or criminal organization”, “Evidence”, “Witnesses”, “Mechanism of criminal activity”, “Neutralization of counteraction from interested parties”.

Key words: *organized drug crime, tactical operations, investigative situations, tactical tasks, organized group, criminal organization.*